

Izlazi četvrtkom.

Cijena je za Austro-Ugarsku:
na godinu . . . 5 for. — nč.
na pol godine . . . 2 " 50 "
na četvrt godine . . . 1 " 25 "
na mjesec . . . — " 50 "

za Srbiju i Crnu goru na
godinu 6 for.
za sve ostale zemlje 15 fra-
naka u

Pojedini b

Uredništvo

Misli

viševoj un.

Otpравништво u Preradovicevo
ulici broj 11.

NARODNA MISAO

Jedinstvu i slobodi naroda

ljubevi i uzajam nosli braće

Dopisi šalju se uredništvu
a pretplata i oglasi otprav-
ništvu „Narodne Misli“.

Za oglase, izjave, zahvale
priposlana, izvještaje, računo
i ost. plaća se 6 novč. pe
retku, petitnih slova; a od
oglasa, koji se po više od 3
puta tiskaju plaća se po po-
godbi i uz razmjerni

Rukoisi se ne v

Neirankiranih pisama ne prima
ni uredništvo ni uprava.

Glavni urednik
izdavači

Erazmo Barčić
Dr. Franko Potočnjak

Glavni urednik **Dr. Franko Potočnjak**

Broj 5166. k.

U ime Njegova Veličanstva kralja!

Kr. sudbeni stol u Zagrebu zaključio je na
predlog kr. državnog odvjetništva, u Zagrebu,
da tiskopis tiskan u povremenom časopisu
„Narodna misao“ od 28. travnja 1898. br. 13.

1.) Iz uodnog članka pod naslovom „Posljed-
nji udarac“ cila 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11,
12, 13. i 14. alineja t. j. od „Nu ta“ (II.
stupac 1. str.) do „dovedosmo“ (I. stupac 2.
str.) — 2.) Iz notice „Dva dara“ (III. stup.
5. str.) od „Radosna“ do „od Rusije“ (do
kraja), tvori učin zločinstva smetanja javnoga
mira označena u §-u 65. sl. a) k. z. ter po-
stupka § 300. i 302. k. z.

S toga se izriče zabrana daljnjeg razpaci-
vanja rečenoga tiskopisa, zaptljeni primjerci
imadu se uništiti, a presuda ova ima se pro-
glasiti na čelu prvog budućeg broja časopisa
„Narodna Misao“ i „Nar. Novine“.

Razlozi.

Čitavim smjerom i sadržajem pomenutog
tiskopisa nastoji se razdražiti na mržnju i
prezir načinu vladanja i upravi državnoj,
proti organom vlade u pogledu njihova ure-
dovanja, ter stanovnikah državnih jednih proti
drugim, što tvori učin zločinstva smetanja jav-
noga mira označena u §. 65. sl. a) k. z. ter
prestupka §-a 300. i 302. k. z.

Presuda osniva se na §§ 6. 8. i 12 t. p.
i §§-u 32, 33, i 34. t. z.

Kr. sudbeni stol

U Zagrebu 1. svibnja 1898.

Rakodeczay

Zagreb, 4. maja 1898.

Mi smo već nekoliko puta izravno i nei-
zravno pokazali komu i čemu služe — ho-
tice ili nehotice oni naši listovi, koji pod
izlikom narodne svrhe propagiraju
separatizam i ekskluzivizam imena pa oso-
bitom zluradošću, bud ističu zla djela i
pojedina i skupina protivničkih strana,
bud izrabljuju u svoje svrhe vjerske mo-
mente. To međusobno čašćenje na nesreću

Slovenačko pjesništvo u najnovije doba

(1890—1898.)

Piše A. K. Gorjančev.

(Nastavak.)

Domin svet.

Anton Hribar. Čitajući nebrojne
pjesme ovoga pjesnika, sjetili smo se ne-
kojih zgodnih riječi urednika „Dom in
sveta“ dr. Lampeja. Taj je učeni bogo-
slovac napisao godine 1890. u 32 broju
svoga lista među inim i ovo:

„ . . . Ne več besedij nego je neobho-
dno treba! Pomnite, da v umetnosti ni oni
prvak, ki rabi vse bogastvo raznih pripo-
močkov, ampak oni, ki zna modro izbirati:
In der Beschraenkung zeigt sich
erst der Meister“.

(„Cvetje in sad“.)

Ove se riječi dađu vrlo dobro prote-
gnuti na Hribarja. Pjesnik je to plodonosan

narodnu prikazali slično i jače u članku
„Tko služi tudjinu“ u br. 12. koji nam je
državno odvjetništvo dobro u dijelom za-
plijenilo, a vjersku surevnost i posljedice
njezine za naš narodni život prikazamo
posebno. Nu „Hrvatski branik“ daje nam
povoda, da danas nekoliko popceniti riječi
kažemo.

U broju 34. od 27. travnja t. g. na-
vede on po beogradskim listovima „Ve-
černje novosti“ i „Dnevni list“, da je fra.
Vuičić tu nedavno bio u Beogradu, gdje
se je g. mitropolitu Inokentiju predstavio
kao misionar katoličke crkve i zamjenik
biskupa Strosmajera za Srbiju. Gosp. mi-
tropolit da je odgovorio, da je Srbija kr-
šćanska zemlja, pa ne treba nikakvih
misijonara. Potanje se ništa više ne na-
vodi, već samo Branik dodaje nekoliko
svojih opazaka kojima hoće da Srbiju pri-
kaže varvarskom, intolerantnom i fanati-
čnom, pa na koncu veli: dajemo i to na
znanje gospodinu Potočnjaku.

Nama je nemilo kadgod u kojem na-
šem listu nađjemo na ovakav način pi-
sanja, bilo u kojem dijelu naroda našega,
pa ga od takih insulata i peremo ni pred
domaćim ni tudjim sudom. Pred po-
točnjima ne, jer im je to zanat i sredstvo
za proračunanu svrhu, a pred domaćima
ne, jer znademo, da to čine ili proti boljem
znanju i uvjerenju, ili zavedeni. Ako je ono
prvo onda naša obrana, povrh toga što je
uvreda po sam narod i po narodnu našu svijest
i ponos, neće koristiti te će žalosni junaci
svoju i dalje tjerati bilo u domaćim izme-
ćarskim listovima, bilo u Pester Lloyd, u
Neue freie Presse et tutti quanti; ako je pak
drugo slučaj onda je na mjestu samo pouka i
ozbiljan rad u narodnom duhu. Jer je našom
zadacom ovo drugo, mi tomu i nastojimo po
slabim svojim silama da udovoljimo; pa
kao što svakom zgodom želimo da poslu-
žimo istini ne gledajući ni na Petra ni
na Pavla, tako i sada na izaziv mitrovač-
koga Branika radi istine i same stvari ovo
očitujemo.

do skrajnosti. Spjevao je silno mnogo pje-
sama, gdje se svaki ritmički dobar stih
rimuje. Na žalost nema kod njega nikakvih
dubljih misli . . .

Sujete svoje uzima ponajviše iz svetog
pišma („V babilonski sužnost“, str. 212 god. 1891., „Dve Marija“, str. 235. ibid., „Goro Gelboe“, str. 150 ibid., „Mat i sunamljanka“, str. 316. ibid., i dr.) i narodnih priča („Povodni mož“, str. 25. g. 1891., „Hajduška nevesta“, „Skopuh“, „Boj pri Sisku“, „Boj pri Vogastogradu“, „Noćna poroka“ i dr.).

On, rek bi, uživa u tvorenju stihova.
Dobra volja iz njega uvijek izyire. Ju-
nački se laća svoga posla. Odrazuje se u
ovim stihovima:

„Kar hoće, bratje, naj velja,
Kdor ima v prsih kaj srca,
Nobena stvar ga nič ne moti,
Še vraga samega se loti“,
s kojima je počeo ciklus „Diabolus
Vagabundus“ („Peklenšček Polepen-

Koliko je nama poznato, ma da je nar-
od naš u Srbiji pretežito vjere pravoslavne
te upravo iščezavaju sve ostale vjero-
ispovijesti, od kojih je katolička najmanje
kompaktna, već je sporadična po nekojim
mjestima i gradovima, odnošaji svih inih
vjeroispovijesti izim one katoličke već su
davno uredjeni. Srpska vlada ne samo da
izdržava muhamedanske džamije, protestant-
ske i židovske škole, već su u opće odno-
šaji sljedbenika tih vjeroispovijesti defini-
tivno uredjeni. Uredila ih je sama kraljevina
Srbija bez ičijega utjecaja. Nije tek jednom
Srbija htjela da uredi i odnošaje svojih
katolika, te je dapače već pokojni knez
mučenik Mihajlo bio odredio i odlično
mjesto, gdje da se u Beogradu sagradi ka-
tolička crkva. Na istom mjestu na-
danas zgrada Crvenoga Krsta. Nu
Srbijina, kojoj na nju od vjeka
rastu i koja je iz naslova svojih bis-
u političkoj namjeri pružala rogove

„virtualnih“ prava na biskupiju smederev-
sku i biogradsku osujetila je svaki put i
sam pokušaj, da se to pitanje riješi. I
danas se ozbiljno misli i radi o riješenju
toga pitanja; o nuždi da ga se kraju pri-
vede uvjereni su od Njegova Veličanstva
kralja Srbije do zadnjega državljanina svih
koji znadu, da su sredjeni odnošaji u zemlji
uvjet njezina slobodnoga razvoja i jamstvo,
da će u toku vremena tim putem usporedi
sa junačkom sestrom Crnom Gorom, a pod
moćnom zaštitom plemenitoga i velikoga
„strica“ dovesti u jedinstvenu prirodnu kolo-
tečinu život jednoga i istoga naroda najugu.

Sinovi Srbije svjesni su svoga za-
datka pa će se u kratkom roku riješiti i
pitanje o odnošajima katolika u Srbiji, ali
će ga kraljevina sama da riješi u spora-
zumu sa papinskom stolicom u Rimu. Na-
čelo koje ju pri tom vodi jest, da svoje
sljedbenike katoličke vjeroispovijesti po-
svema liši utjecaja tudjinskih, da katoli-
cizam u Srbiji ne bude jednom od poluga,
kojom se proti narodnoj misli i težnji Sr-
bije radi sa neprijateljske strane. Za rije-

šček). Ta pjesma je nastavak ciklusa „Ku-
rent“, kojega je spjevao dvije godine prije
(god. 1890., str. 13., 47., 78.)

Hribar je svećenik-kapelan i kao takav
boravi uvijek među prostim narodom. Jezik
narodni prešao mu je u krv, a s jezikom i
humor.

On je dijete prirode, ali su mu vezane
ruke, da se ne može razviti.

U društvu je veseo i zabavan — pravi
šaljivdžija.

Njegovu plodonosnost neka svjedoče uz
ogromnu množinu manjih pjesama i ovi
ciklusi: već napomenuti „Kurent“ i
„Diabolus Vagabundus“, „Knez
Ljudevit“, „Županova Minka“ i
„Biserji“, koji se još sada nastavljaju.

Još ovo:

„Županova Minka“ imade sama
3848 rimanih stihova . . .

(Nastaviće se.)

šenje toga pitanja faktori su kraljevina Srbija i papinska stolica i nitko više, pa je za to i pravo i u redu, da se zatvaraju vrata pred samozvanim „misionarima“ i „mešetarima“, dočim će se srdačno i iskreno otvoriti onomu, koga kano apostola narodne misli i težnje, kano satrudnika na polju napretka, boljka i veličine Srbije na to časno i uzvišeno djelo pozove genij naroda našega.

Smo mi centralni Afrikanci, niti misionaris. A iskreno žalimo, da nam post zlorabi ime narodnoga našega vladike tromajera, koji je čitavim svojim radom naše pozdravom kijejskim i protagonizmom narodnoga našega jedinstva najmanje dao povoda i razloga, da ga jedni u svoje neciste svrhe zlorabe sve i bez njegovog znanja, a drugi tim povodom u pojmljivoj svojoj uzbudjenosti napadaju.

Patriotizam na djelu.

U posljednjem smo broju pokazali na uvodnom mjestu posljedice, što će ih magjarska osnova o kreditnim i obrtnim zadrugama imati u našem političkom životu. Što je državno odvjetništvo mislilo, da je od potrebe naša razlaganja učiniti nepristupnim širem našem čitateljstvu, to dakako spada na savjest njegovu. Državno je odvjetništvo vršilo svoj poziv prema sustavu, u kojem služi, kad je zaplijenilo riječi, kojima se tumači jedna od najvažnijih uredaba, koja će ući u naš suvremni život, da dovrši ono djelovanje, koje je zamišljeno i sjajno istaknuto u magjarskim težnjama g. 1848. Osjećamo doduše i mi, koji od drž. odvjetne očekujemo nikakva liberalizma, da ono malo inače postupati, kad je tako znamenitoj stvari, kako je naša osnova. Nu mi ujedno osjećamo kako bi ono time prešlo granice, u koje se kreće, i prestalo bi vršiti poziv, kojim je namijenjen; postalo bi nesposobno naš sustav.

Možemo se žaliti na državno odvjetničko sustav; ima dubljih uzroka u našem sustavu, koji ih podržavaju. Sustav našeg društva nas pritiskuje; nu mi se damo progoniti, i mi smo namo potiskivati. Svi mi znamo, da nam vlada tuđa vlast, koja ima svoje ciljeve; pa se tužimo, što ta tuđa vlast da nas uništi.

Možemo li smo naivni kao djeca. Kako možemo što drugo očekivati od onoga, za koga znamo, da mu je to cilj? Sasvim prirodno je, da će onaj, koji hoće da te ubije, komu je to svrhom, svakako nastojati, da te ubije. Naši protivnici rade, kako njima, po njihovu mišljenju, treba. Rade već mnogo godina, rade ustrajno, sustavno i dosljedno, zato i uspijevaju, oslabljuju redom naše pozicije, osvajaju ih i onda utvrđuju. Mi gubimo svagdje i bivamo svakim danom slabiji, pa koliko god govorimo o velikoj Hrvatskoj i velikoj Srbiji, još nijesmo nigdje ništa osvojili. Naši protivnici bivaju jači. Kako i nebi? Što da im smeta? Zar naša nezrelost, koja nije ni u jednom pogledu dorasla njihovoj spremnosti? Zar naša nespremnost, spremna da ubije brata, a da podlegne tuđinu; ili naša kukavština, koja je tako velika, kao naša nesreća? Zar naše poštenje, naš moral, naša sebičnost, naša požrtvornost, naš patriotizam?

Svih tih kreposti, koje bi morale da budu utvrde naših pozicija, koje bi morale biti životna snaga našega narodnoga rada, ne postavljamo protiv svoga protivnika.

Koga ćemo istaći protiv njega? Očekujemo Mesiju, stvaramo proroke; nadamo se mecenama. Nu Mesija ne dolazi; proroci propadaju; nade nas varaju, a još se nijesmo uvjerali, da naša propast i naš spas može doći samo od nas svih, koji činimo narod, koji u njem živimo i radimo; još nas nije obuzelo uvjerenje, da je svaki od nas dužan, da sam na svome mjestu po svojoj snazi izradi nešto od onoga, što očekuje od Mesije, proroka i mecene, svi mi zajedno moramo izvesti ono, što mi-

slimo, da mora izvršiti neka nadnaravna snaga.

Protiv realne slobode, koja je bila slobodu pojedinaca, uništenje mnogih, otimala narodne škole i razvoj duševni, mi smo postavili bogove i polubogove, koji su inkarnacije naroda samoga, da i narod sam. Dok smo se nadmetali u slavi tih divnih božanstva, nijesmo osjećali, kako je od naroda otpao jedan dio, kad je stalež činovnički izgubio slobodu misli; kako je od naroda otpao drugi dio, kad je svećenstvo izreklo, da je vjera preča od naroda, (kao da se jedno od drugoga može odijeliti); kako je od naroda otpao treći dio, kad je stalež, koji je bio na zastavu svoga naroda u prvom redu svoju privatnu korist. Nijesmo osjetili, da napokon u čitavom narodu, koji je nešto znao o narodnim ciljevima, nemamo nijednoga dijela, koji bi na svome mjestu svojom snagom mogao raditi na narodne interese, a da u tome radu nije bio vezan kojim „višim“, „uzvišenim“ ili „posebnim“ interesima.

Očekujući spas od polubogova, nijesmo znali, da spasavati narod znači: narod učiti u svakom pravcu, da svaki od nas mora nastojati, da narod dobije školu, gdje je nema, da dobije crkvu, gdje je nema; da dobije i konja i pravu, gdje je nema. Nijesmo znali, da moramo svakoga čovjeka, kojega zovemo: Hrvatom, Srbinom, Slovencem kulturno, politički i gospodarski naobraziti, i od svih tih ljudi Hrvata, Srba i Slovenaca stvoriti narodnu kulturnu, političku i gospodarsku organizaciju.

Kao što smo u besvjesnom idolopoklonstvu izgubili tri narodna staleža, tako nijesmo ni pomišljali na četvrti: seljaštvo i radništvo. Nijesmo ga ni štovali ni ljubili, a kamo li ga držali dostojnim nosiocem narodne misli i vrijednim radnikom u narodnom radu. Taj dio narodni, najbrojniji, koji je sačuvao jezik narodni, kad su ga se svi odricali, i u njem narodnu dušu, koje nijesmo nigda shvatali, koji nam je sačuvao i spasio narodnost, u narodnom smo pogledu napustili ili upotrebljavali kao čisto sredstvo za svoje političke, državne težnje. Da seljaštvo bude jedna utvrda našega narodnoga položaja, da po svojoj naobrazbi i gospodarskoj samostalnosti postane osnov narodni, na to je bilo smiješno pomišljati. Nu već smo se doslije mogli dovoljno uvjeriti, da bi valjana gospodarska organizacija seljačka bila pouzdani zlatni ključ za rješavanje jednoga od naših velikih zahtjeva naime: financijske samostalnosti. Isto smo se tako mogli uvjeriti, da bi politički obrazovano seljaštvo, u kome stoji većina izbornih glasova, bilo najvažniji branitelj naših narodnih težnja i po tome neprolomni štiti protiv sviju tuđinskih sustava. Seljaštvo, obogaćeno dovoljnim znanjem (jer kulture ima), bilo bi osnov naše narodne demokracije, nosilac društvenoga sustava demokratskoga, koji bi nas izliječio od teške rane društvene: birokratskoga političkoga.

Nu mi položaja seljačkoga i zadatka u narodnom životu nijesmo shvatili, pak se za seljaštvo nijesmo ni brinuli. Evo dakle slike našega narodnoga položaja u Hrvatskoj! Tri prosvijetljena staleža narodna postaju nenarodne kaste, četvrti, posljednji, najbrojniji u kulturnom, političkom i ekonomnom životu, sujelaju samo pasivno.

To su posljedice našega patriotičkoga rada. Bolje su shvatili važnost seljačkoga elementa oni, koji nama vladaju. Da ga sebi osiguraju kao jedini stalež u našem narodu, koji nije vezan ni kukavštinom, ni višim svrhama, ni sebičnošću, riješit će ga gospodarske nevolje, koja ga je jedina činila gospodarski ovisnim, da ga učine politički ovisnim.

A mi?

Ogromna većina nas i nezna za magjarsku zakon. osnovu zadružnu. Mi se i ne brinemo za posljednji oslon svojega političkoga rada, mi patrioti!

Словени и Нијемци у Цислитавији.

Ko je pratio borbu između Nijemaca i Slovena u Austriji osobito u posljednje vrijeme, kako se ona razvila iz Baderjevih jezičnih naredaba, mogao je opaziti na jednoj ina drugoj strani veliku razliku u shvaćanju narodnih dužnosti i zadataka. Nijemci i to gotovo svi Nijemci okupili su se u jednom, a Sloveni u jednom sastavom, oni su se u jednom, a Sloveni u jednom, koji ne pokazuje nikakve razlike u njihovim, ali u njihovim narodnoj stvari i potrebama i zahtjevima.

Sloveni naprotiv sa svojom desnicom radi kao austrijski vojnik na svojim leđima nosi austrijsku zastavu, a promiče samo — interese državne cjeline.

Misaو koju zastupa svom snagom i svim sredstvima njemačka desnica jasna je i jednostravna. Njemačku historiju prevlast u Austriji схватају Нијемци као своје природно и неоспорно право. Они су уједно показали, да се не мисле добре воље тога права одрећи. Док се у ту превласт није дирало важили су Нијемци као лојални елементи, који увијек имаду пред очима интересе државне, увијек им је била на устима фраза „углед и сјај Аустрије“. Но како је запријетила опасност њиховом господујућем положају у Аустрији, нашли су се они сви на једној страни, одлучни и непопустљиви у обрани својих умишљених права. И ту се показало, да они не схватају, њемачко питање, као унутрашње питање које се има изравнати и ријешити између Нијемаца и Словена у оквиру монархије, него су га изнијели као питање укупно њемачко-народно. И Нијемци су показали да више поштују заштјеве живота народног него државни резон, да им је милија њемачка мисао од аустријанског патриотизма, да им је свјетлија и часнија служба у правцу велике народне будућности њемачке од службе аустријској државној мисли. И Нијемци су се истицали као Аустријанци, док је така служба била compatible с њемачким интересима, но у последње вријеме доказали су несумњиво, да нијесу вољни ни за чију љубав одустати од својих заштјева. Нијемци су показали да су у првом реду и прије свега заступници народа и његових потреба, и да се не би жадали изазвати опасну кризу у држави кад би то од њих заштјевали интереси и будућност народа.

Kako mizerни изгледају према томе Словени? Они су саставили аустријску већину вољни, да подржавају владу аустријског грофа Туна и после његове програмне изјаве у царевинском вијећу. У тој изјави казао је гроф Тун јасно и одрешито, да на прво мјесто у владином програму ставља интересе државне целине, а на заштјеве народности обавираће се само у толико, у колико су ти заштјеви у складу са заштјевима аустријске државне мисли. А не треба ниједном паметином Словену истицати, како један аустријски министар схвата интересе државне целине и колику према томе важност полага на то, да се задовоље оправдани заштјеви појединих народности. Онда када су на Нијемце гледали као на лојалне елементе, који служе као узданица и потпора државне снаге, притискивали су „инфериорне“ Словене уз вид. Данас, гдје се Нијемци показују у правом свјетлу, без обзира на то хоће ли их „виши фактори“ рачунати у лојалне или илојалне елементе, истичу се Словени као „staatsfreundliche Parteien“, али их уз све то и опет притискују уз вид. Но Словени мисле да је аустријски патриотизам исто што и народна свијест, па се тога мисле да раде у правцу народних потреба, ако вјерно и несребично служе аустријској мисли у смислу оне фамозне изреке: Да нема Аустрије, требало би је створити.

Но како је та већина што се окупила око грофа Туна, да га потпомогне у патриотичном аустријском раду? Ту су се смјестили Младочеси, који су већ давно изгубили право, да их словенски свијет слави као заступнике слободе и демократије. Ту су пољски шляхтићи, којима су руке још црвене од крви пољских и руских сељака. Ту су клерикални Словенци, којима као први замамљиви идеал свијетли бечко „hofratstvo“. Ту су и далм. Хрвати, народњаци и праваши који код куће увијек говоре о слободи и јединству народа, а у свакој влади, а поглавито данашњој, којој је главна даћа да проведе наредбу с Угарском и тиме раде на потпуно задовољство наших нагодбењаца. Ту су у свом друштву радосни и весели њемачке ултрамонтанце, које су им Нијемци великодушно поклонили, да им тако вежу руке у свакој слободнијој акцији. Па коју је мисао прихватила та десница као подлогу заједничког рада? Према програмима појединих странака, који су дошли до израза и у адреси већине, морала би она бити аутономистична. Но ако погледамо рад, како се развијао у парламенту, изгледају нам наше словенске странке много скромније. Док сви Нијемци без разлике, звани се они умјерени или радикални, водили их Lichtenstein или Wolf признају Аустрији право на опетанак само у том случају ако то буде њемачка Аустрија, њемачка држава, дотле су и најрадикалнији Словени за вољу министарских наредба приправни положити пријегу и на данашњи државни устав, како је то учинио одлични преставник младочешке државоправне странке — аустријски министар др. Кајал. Док Нијемци развијају народну свијест, јер у њој гледају најјачу залогу за успјех њемачке ствари, дотле се Словени поносе својом аустријанштином, те су приправни да за вољу и најситнијих мрвица одустану од захтјева народних, како намеће народни живот и потребе народног развоја. Словени у потаји додуше сањају о некој словенској Аустрији, или боље о федерацији слободних народа аустријских, али то их не пријечи, па ни оне словенске странке, које стоје на темељу државних права, да се испоставе као браниоци постојећег државног устројства, које се на темељу дуализма развило.

Нијемци знаду што раде. Они имаду јасне народне циљеве пред очима и према њима сигурно и одлучно корацају. Њихов је актуелни програм превласт њемачка у Аустрији, а из тога може свако извести, каки су крајњи циљеви њемачке политике. Словени напротив мисле да раде за себе, ако служе Аустрији, па су у поводу тога и измислили неку посебну, аустријско словенску узајамност, која се покрива са границама монархије. Та мисао захтјева, да се сложе све словенске силе у Аустрији у заједничком раду, како би се макар у далекој будућности оживотворио идеал словенске Аустрије. Но жалосно је код свега тога што Словени у опће о будућности само лијене снове сањају, а кад треба за ту будућност радити, онда служе свакоме, ко им уљудно изађе у сусрет с намијаним лицем и лијепим, слатким, обећањима.

Држимо да није задаћа Словена, да служе као ослонац и потпора туђој државној мисли. Спас словенства не лежи у успјеху и јачању те мисли. Словенство има у себи довољно увјета и снаге да живи својим слободним животом, само ту снагу треба развити и у сопствену словенску корист употребити. Са многих страна, а особито код Чеха истиче се мисао, да треба подржавати државну идеју Аустрије, само је у словенском интересу да се поништи централизација, а уведе као државни облик удружење равноправних народа у Аустрији. Они то тумаче као неку потребу чешког народа, пошто су Чеси мали народ, а сваки мали народ упућен је већ ради свога одржања на асоцијацију. Ова је посљедња мисао исправна, али треба узети у обзир, да Чеси стоје у непрекидном додицају с другим

Словенима, па би према томе савим било природно да узму као свој политички идеал слободну асоцијацију у смислу словенском.

Савез Прага и Лавова има у том правцу пространо поље а нечасну службу туђинским интересима треба предати историјском заборава.

Kalendar god. 1848.

(od 29. travnja do 5. svibnja).

29. travanj. Kr. komisar Čagalj (povremeno gnato da kani) vrijetnim sinom srpskoga naroda) došao je zajedno s vojskom u Kikindu, gdje je već odulje vremena vladala uzrujanost, pa dao pohvatati tamo sve srpske rodoljube. Tamnice se tako napunile, da su uhvaćenike morali pozatvarati u vojničke sobe.

29. travanj. Ban Jelačić primio je čast pukovnika zagrebačkoga streljačkoga društva namjesto preminuloga grofa Oršića.

30. travanj. Ban Jelačić razasla na sve duhovne stolice pismo, u kojem moli čitavo svećenstvo, da kao pravi pastiri nastoje o tom, da umire u svojim područjima puk, koji je uznemiren raznim lažnim glasinama.

Gospodo! Ako je puk stado, vi ste mu pastiri, ako je puk učenic, vi ste mu naravni učitelji, ako je puk dijete, vi ste mu po Bogu oci.

Kao pravi pastiri, učitelji i oci, nastojte i u crkvi i vani sami i po vašim područnicima podučavati puk i truditi se, da u njemu objačite ideje mira, reda i sigurnosti, a usuprot iščupajte ono, što su do sada nasijali vući u ovčijoj koži, lažni proroci i ljudi bez domovine, bez Boga, bez duše.

1. svibanj. Česi pozivlju proglasom sve Slavjane austrijske monarkije, da dodju 31. svibnja u Prag, gdje će se uzajamno vijećati o svemu, što opća korist narodna zahtijeva i što treba, da se učini u tim važnim vremenima.

Slavjani, braćo! Doletila su važna vremena, koja su oslobodila narode i izbacila s njih teret, pod čijom su teškoćom stajali. Ta su vremena zbacila teret u velikoj česti i s nas, te mi možemo sada reći, što je na našu korist. Niјemci su pozvali na svoje sjedinjenje parlament u Frankfurt, radi se o tom, da bi austrijska država od svoje nezavisnosti toliko popustila, koliko treba za sjedinjenje njemačko i da bi se monarkija sa svim neugarskim zemljama ovoj monarkiji priklopila.

Taj korak uništio bi samostalnost slavjanskih grana, čija bi narodnost pala u pogibelj. Naša je dužnost, da se branimo.

2. svibanj. U spravišću državnom u Varaždinu došlo je do demonstracija protiv podžupana, dopisi ugarskih ministara predani po podžupanu buduća bačeni ad acta, a da se nijesu ni čitali. Naloženo mu je za daljnje ravnanje, da se kaže više skupštini takovih dopisa ministarskih.

3. svibanj. Magjari su proglasili prijeki sud po predjelima, gdje stanuju Srbi. Srpsko novosadsko obštestvo je držalo sjednicu, u kojoj je na prijedlog valjanog srpskog patrijote G. Stratimirovića odlučilo krepku reprezentaciju na magjarsko ministarstvo proti toj samovoljnoj naredbi.

Male vijesti

Pravdi je zadovoljeno! S tim se riječma svršava službeni izvještaj još službenijega lista o izvršenju smrtno kazne nad trojicom sjeničačkih buntovnika. Na vješalima su svršili svoj život Marta Lončar, Tomo Lončar i Sava Manojlović i time je zadovoljeno pravdi. Država je učinila svoje, uzela je tri ljudska života, uzela je glavu za glavu i time izvela nešto, što mnogo liči na krvnu osvetu. Držimo, da ne ćemo pogriješiti ako kažemo, da se u principu tragedija što se u subotu u jutro odigrala u dvorištu sudbenoga stola neobično podudara s onim krvavim činom pred sjeničačkom crkvom, koji je doveo do te tragedije.

Jedno je krvno djelo izveo narod, a drugo država. Pojam države kod nas je sa svim nešto drugo, nezavisno od pojma naroda. Država štiti svoje interese jednako brigom spolja prema susjedima, kao i iznutra prema narodu, podanicima. Država ima u svojim rukama vlast, zakone i s njima se brani od naroda. Narod služi državu, a ako mu se kad učini da je ona predaleko zašla sa svojim zahtjevima, on joj se odupire sredstvima koja su mu pristupačna. Jedna je velika razlika medju ta dva faktora. Država radi, da zastraši narod, da spase svoj autoritet, a narod radi po prirodnom nagonu samoodržanja, radi iz straha, da će mu se oduzeti svi uvjeti za slobodan život. Oni koji su prijatelji savremenih državnih formi stoje i u ovom slučaju uz državu, a koji žele preokret socijalni i ekonomski ti su na strani naroda. Mi žalimo ljudsku krv s jedne i druge strane, ali simpatije naše su odlučno za narod. Medju tim sad je sve svršeno, pravdi je zadovoljeno, a to je valjda glavno.

Ali to još nije sve. Dvanaest osudjenika ima da izdrži svega skupa 150 godina i 8 mjeseci teške tamnice. Svi oni, zajedno sa ono troje nesretnika, imaju svoje porodice, svoju siročad, koji su sada ostali bez zaštite, bez hranitelja, bez igdje ičega. Ali ne samo oni nego čitavo selo njihovo je osiromašeno, zatrto. Sve su to žrtve na oltaru boginje pravde.

Ali ni to još nije sve. Sudbeni stolovi u Osijeku, Mitrovici, Ogulinu i Gospiću prinijeli su u zadnje vrijeme lijep broj sličnih žrtava. Mi držimo da boginja pravde, ako nije Moloh, može za sada biti s nama prilično zadovoljna, jer nam se čini da joj se odskora nije nigdje tako savjesno i revno služilo kao kod nas.

Sad da navedemo još samo neke „sitnice.“ Branitelju Tome Lončara oduzeta je bila za vrijeme rasprave riječ, te je mjesto njega držao zaključni govor dr. Šumanović. Kad je došlo do ništovne žalbe, obratio se g. Šumanović na sudbeni stol, da ga riješi dužnosti stavljati ništovnu žalbu, pošto on sebe ne smatra za branitelja Tome Lončara, nego je samo supstituirao njegova branitelja u zaključnom govoru, a on ne može uzeti na dušu dva ljudska života (branitelj Tome Lončara branio je i Djuru Bjeloša, koji je pomilovan). Sudbeni stol ga je odbio. Dakle po mišljenju dra Šumanovića usmrćeni Tomo Lončar nije imao branitelja. — Sava Manojlović polazeći na stratište rekao je: ovako . . . (tu su riječi bile nerazumljive) . . . svakom onom, koji je kod nas uveo mađarske pravice“. Ovih riječi neki listovi ne htjedoše donijeti, a Pester Lloyd ih je iskrivio. — Navešćemo još nešto, što do duše ne stoji u neposrednoj svezi s ovim, ali je dobro da se ne zaboravi. Aleksandar pl. Rakodczay, predsjednik sudbenoga stola, koji je vodio sjeničačku raspravu, dobio je prije kratkog vremena Leopoldov red. Mirk o Košutić istražni sudac u ovoj raspravi postao je nedavno sudbeni pristav I razreda. Svrha je postignuta. Pravdi je zadovoljeno!

Što će koalicija? Koalicija valja da ne sumnja, da će magjarska osnova o kreditima i obrtnim udrugama postati doista zakonom, a valja da je dobro razumjela, od kolikoga će zamašaja i kojih posljedica biti taj zakon u našem političkom životu. Jedan je organ koalicije „Obzor“ sam istaknuo, da su te zadruge „po svom ustrojstvu i po materijalnim probicima, što će ih pružati svojim članovima, kadre zadati smrtni udarac političkomu životu i političkoj egzistenciji hrvatskoga naroda“.

To je istina, nu zar će se koalicija i ovom zgodom ograničiti na to, da konstatuje pogibao, koja nam od toga zakona prijeti? Ili zar misli i protiv toga zakona dići samo svoj nemoćni glas u sabornici, pa time završiti svoj rad u oči toga kobnoga zakona? Protiv toga zakona, koji nam uzima i posljednji oslon, seljački stalež, ne dostaju nikaki prosvjedi ni saborski govori. Njegovu se zamašaju možemo oteti samo radom čitavoga našega patrio-

tičnog društva. Znamo dobro, da za magjarsku osnovu doslije zna tek malo članova našega društva, a i od toga malenoga broja tek mali postotak razumije njezine posljedice. Dok tako potraje, pa dok se ne protumači našem narodu, kamo ga vodi novi zakon, ne će se dakako naš narod ni pobrinuti, da mu za vremena otkloni užasne posljedice. Koalicija zastupa do 9.700 našega naroda.

Ako misli ozbiljno poraditi, da odvrati pogibao, treba ponajprije da se pobrine, kako će svaki njezin izbornik biti obaviješten o toj osnovi. Ne može se sumnjati, da će to donijeti dobrih posljedica. Jer kad ljudi, koji se nijesu žalili, da na sva progonstva podaju svoj glas opoziciji, budu uvjereni, da je ta osnova posljednji udarac našim oporbenim nastojanjima, kojim se za dugo vremena sprečava svaki naš politički razvoj, onda će se sigurno lako moći pokušati i izvesti sve, što je potrebno, da se odupremo tomu posljednjemu zarobljavanju. Pošto se tuj ne radi ni o ovoj ni o onoj stranci, nego u opće o pitanju, da li će u Hrvatskoj još moći postojati oporba ili ne, mislimo, da je naše mišljenje potpuno opravdano, pak samo očekujemo, hoće li koalicija uzraditi onako, kako zahtjeva ozbiljnost položaja.

Proslava stogodišnjice rođenja Franje Palackoga u Pragu. Iz Praga smo dobili ovaj poziv: Braćo Slaveni! Dne 14. lipnja ove godine bit će upravo 100 godina, kako se u malom moravskom seocu, u Hodslavicama, rodio slavni povjesničar češki Franjo Palacki; koga je zahvalni narod češki s pravom nazvao „ocem naroda“!

Uspomena ta pobudjuje u srcima svih Ceha duboki osjećaj zahvalnosti prema čovjeku, o kojega rad, nastojanje i znanje oslanja se u historiji češkoj veleznameniti čin našega narodnoga preporoda i oslobođenja iz beskrajne bijede duševne i materijalne, u koju su uvalile češki narod teške nepogode od dvje sta godina. Čin taj tvori moćan prelaz iz teškog poniženja i sveopćeg upatka u život novi, snažan i zdrav, koji je obuhvatio sve plemenite težnje čovječanske.

Veliki taj događaj, preporod češkoga naroda i povratak njegov na dostojni život, u svojem početku i daljem razvoju velikim dijelom jest djelo Franje Palackoga, koji je obdaren velikim duhom, vodjen vrućom ljubavlju prema narodu svom, neumornom marljivošću iz dubina zaboravi iznesao na vidik dragocjeno blago prošlih događaja svoje domovine i u opsežnom povjesničkom djelu prikazao negdašnju moć i znamenitost češke države u samom srcu Evrope ležeće.

Monumentalnim djelom tim opravrgao je laži, koje su se zlonamjerno širile, osvjetlio je znameniti upliv naroda češkoga na politički život, razvoj kulture i oslobođenje ljudstva, obrazložio pravo njegovo na neodvisan život i samostalno mjesto među suvremenim prosvijetljenim narodima i podao malaksalim već sreima nove snage i oduševljenja za borbu oko časti i bitka narodnog.

U teškom mnogoljetnom tom boju postavio se Franjo Palacki na čelo svim bojovnicima, svojom političkom mudrošću, muževnom odvažnošću i rijetkom prozirnošću krčio je put narodu češkom svladavajuć stotine zapreka, dok mu nije učvrstio položaj i izneo točni njegov politički program, koji je putio k slobodi cijeloga čovječanstva. Znanstveni i politički svoj rad udario je na širokom slavenskom stanovištu i dao tim moćnu pobudu k uzajamnom zbliženju slavenskih plemena, koje zbliženje jasno se pokazalo za znamenite skupštine austrijskih Slavena, koja se obdržavala u Pragu 1848. i „na kojoj“, prama resoluciji te skupštine, „po prvi put, od kako nas povjest poznaje, rastrkani članovi velikog debila slavenskog sastali se u velikom broju iz dalekih krajeva, da upoznavši se kao braća posavjetuju se u zajedničkim svojim poslovima i da se slože, kako da pribave svojoj narodnosti u Austriji potpuno priznanje istog prava u

državi, koje uživa njemački i mađarski narod, oslanjajući se pri tom na moćnu potporu, koja za dobro pravo u svakom slobodnom srcu izbija“.

Fr. Palacki bio je i za cijelo pol stoljeća vodjom duševnoga razvoja češkoga, a svojom „Poviješću naroda češkoga“ i drugim povjesničkim radnjama, izdavanjem „Starih ljetopisa čeških“, „Arhiva češkoga“ osnovanjem i ravnanjem „Češke Matice“ te svojim radnjama u češkom Muzeju — pribavio je sebi neumrljih zasluga za svoj narod.

Vijeće kraljevskoga glavnoga grada Praga, u kojem je živio, radio i njegovim počasnim dužnostima, koje više nego ikada dužnost, dati zasluženu počast uspomeni velikoga Ceha, zaključilo je proslaviti stogodišnjicu rođenja Franje Palackoga velikom proslavom, dostojnom njega i naroda, proslavom, koja bi, spojena s polaganjem temeljnog kamena spomeniku, ostavila vječnu uspomenu budućim vjekovima.

U tu svrhu pozvalo je vijeće gradsko uz sudjelovanje okolnih gradova potpisanim odborom za proslavu, da tu velečasnu zadaću izvrši.

Da i proslave u Pragu određeni su na 18., 19. i 20. lipnja.

Zovemo k toj dostojnom izljevu zahvalnosti češkoga naroda prama njegovom velikom uskrsitelju svu dragu braću po širokim slavenskim luzima, da dodju i da s nama proslave uspomenu velikoga Ceha i Slavena, a tim i uspomenu probudjenja češkoga naroda i slavenske misli.

Otvaramo Vam iskreno i odano naručje svoje i zovemo Vas gostoljubivom svom ognjištu — u kraljevski, zlatni, slavenski naš Prag, kliuč Vam u susret srdačni

Na zdar!

Dano u Pragu, dne 10. ožujka 1898.

Odbor za proslavu stogodišnjice rođenja Franje Palackoga u Pragu.

„Iz Bosne i Hercegovine.“ Neki zagrebački listovi imaju među domaćim vijestima stalnu rubriku „iz Bosne i Hercegovine“. Dok čovjek ne pročita što se sve donosi pod tom rubrikom poveseliće se toj pojavi, misleći da ti listovi ozbiljno i savjesno prate narodni život u tim krajevima. Tek kad pročita to, vidjeće, koliko je mizerije sadržano u ono nekoliko redaka. Naši listovi promatraju u opće narodni život s gledišta nekakve interesantnosti i senzacionalnosti, pa su za to prepuni kojekakvih vijesti u tom smislu. Ali ono što se donosi iz Bosne i Hercegovine u nekima upravo je sramota. Tu su stalne vijesti „nastradao stražar“, „provala“, „pokušaj samoubojstva“, „usmrtio medjeda sjekirom“, „utopio se“, „umorstvo radi 59 novčića“ itd. I to se ponavlja neprestano. Zar se u tome ogleda narodni život u onim krajevima? Zar se time vrši dužnost prema narodu? Ako nigdje drugdje u Bosni i Hercegovini ima pitanja koja su zamašna za čitavu budućnost narodnu. A ako mi sami tako malo računa vodimo o njima, onda razumije se, da nam ne može biti bolje nego što jest, jer ne možemo tražiti, da se drugi brine za nas više nego mi sami.

Prodavači knjiga u Bosni i Hercegovini. Bosanska „Nada“ donosi na koricama imena onih ljudi „u kojih se mogu kupiti svi zemaljskom vladom izdani i publici pristupačni zakoni, zbornici zakona, „Glasnik zakona i naredaba“, kalendari „Priručnik“, „Bošnjak“ i „Takvim“, kao i sve školske knjige, što je zemaljska vlada izdala na svijet“. Od trideset i dva navedena prodavača ima ih petnaest s njemačko-židovskim imenima. Radi vječne uspomene donijecemo ovdje njihova imena, da svijet vidi ko nam donosi prosvjetu: Ignaca Königsberga našljednik Albert Thier, Bernhard Buchwald, Daniel Kajon, Josip Schreiber, Cecilija Deyl, Jakob Steiner, Jakob D. Salom, J. Wolf, Jakob Meworach, Gjorgje Hanaman, Josip Anaigel, Arpad Weil, Jul. pl. Meitinger, Josip Schürmacher, Ant. Pacher.

Element koji na našem narodnom organizmu vrši zadaću parasita utiskuje se silom svagdje gdje se nada, da će izvuci

za sebe kakvu korist. A što je najžalosnije naše mu vlasti idu svuda na ruku. Bosanska vlada daje eto tim tuđincima sve pogodnosti, da mogu što bolje napredovati. Valjane knjižarnice imaju veliko značenje za narodnu prosvjetu, a od osobito su značaja one za Bosnu, gdje je zabranjena svaka knjiga, u kojoj ima što slobodnijega duha. A kakve knjige mogu proturivati u narod ovi tuđinci? Mogu li oni imati misla i ljubavi za našu literaturu? Pa ipak se njima prepušta da u naše krajeve liferuju duševnu hranu. Dokle će nas dovesti ti prosvjetitelji, ako im se za vremena ne stane na put.

Ljubljanske občinske Volitve. Vsako leto pokušajo ljubljanski Nemci in Nemčurji, da nekaj kandidatov svojih izvolijo v občinski svet. Tako so . . . letos razkorčili ter napeli vse svoje sile . . . ali . . . ni šlo . . . in ni šlo. Slovenski volilni možje so ostali složni in izvolili svoje pristaše. Mej volitvami so bili naši listi še mirni; posvetili so se popolnoma boju proti Nemcem, a sedaj „po končani, slavni zmagi“? Sedaj se pa že prepirajo in kregajo. Kdo je največ pripomogel k zmagi? To oprasanje so si vzeli naši listi na dnevni red; ue vidijo nič boljšega krog sebe. „Slovenski List“ piše, da je zmagala ideja, ki jo on zastopa; „Slovenec“, da se je za zmago zahvaliti samo njemu in nobenemu drugemu; „Slovenski Narod“ se pa jezi nad drugimi listi in govori, da je vsak stvoril to, kar je bil stvoriti dolžan. Tako je tudi prav! Kaj bi se sedaj hvalili in ponašali s svojimi dejanji? Vsak je moral voliti Slovence, kdor le čuti slovenski. Naši ljudje v gotovih krajih si kar ne dajo dopovedati, da niso nič drugega učinili kot izvršili svojo dolžnost, ako so delali za dobro svojega naroda.

Slovenci! Zapomnimo si še to, da je ljubljanski **uradni list** pisal proti nam in stem pokazal, da nas ne mara! Mi smo mu samo za dosego njegovih ciljev, samo prazno sredstvo, orodje! Kakšno pozicijo bomo zavzeli, kadar bo potreboval naše pomoči? Take gotovo ne, kot naši poslanci v dunajskem državnem zboru! Razmišljajmo o tem; morebiti se nam bo še v kratkem odločiti: pojdemo li k sovražnikom ali k prijateljem, k svojcem?

Današnje razmerje. Skoro vsi naš cislitvanski listi pišejo o „današnjem razmerju“. Skoro vsi pridejo do zaključka, da smo Slovani tlačeni, grozno tlačeni. Na drugi strani pa govore o patriotizmu in gore za „lepo, svojo“ Avstrijo. . . . Še malo naprej vam pa pripovedujejo, kako so Nemci in Italijani nepatriotični, neavstrijski — izdajice.

Celjska „Domovina“ piše 29. aprila kazujoč „razmerje današnje“:

In kakšno je stališče vlade proti tem strankam. Cifut ima kar hoče, Nemeč ravno tako in najbolji Italijan! To so pokazali dogodki zadnjih dnij v Trstu, kjer je vlada pokazala ne svoje nemoći, nego svojo irredentovsko, protiaustrijsko politiko. Če pa hoće imeti vlada zato, da se Italijanom in Prusom ne zameri, pogin Avstrije, naj ga pa ima. Nji prav, nam še bolj! O „Domovina“, da ti razumeš kar si tu napisala! Blagor ti!

Židovi na selima. Nema valjda ni jegnog nešto većeg sela u Hrvatskoj i Slavoniji, u kome se nebi ugnjezdio kakav židovski trgovčić, da kao pauk isisava ekonomski neuki narod. Čitavo skladište takvog parasita ne vrijedi nikada više od 100 for., ali za kratko vrijeme većina sela njemu je dužna, on počinje kupovati zemljišta na dražbama, koje sam uzrokuje. A da to ne biva poštenim načinom, veoma je lako razumjeti. Židov u selu upravo mami neupućeni narod na vjeresiju, on mu daje na dug, ali mu za to trostruko zaračunava. Dogodi se često seljaku, da časovito nema gotovih novaca, pak onda plaća kod židova u prirodinama, ali tako, da mu desetostruku vrijednost mora dati. Evo jednog istinitog primjera. Za kutiju žigica, morao je seljak židovu donijeti 5 kokošijih jaja, koja su u to vrijeme u obližnjem gradu prodavana po 3 za 10 novčića. Ovo je

samo jedan primjer dosta neznatan prema onomu, što židovi rade, kada narodu posudjuju gotov novac. Kada je prošlih godina Posavina postradala od poplave te jednom narodu nestalo novaca, upozorio nas je jedan prijatelj trgovac, da seoski židovi veoma mnogo kupuju mjenične blankete, na kojima su im se obvezivali neupućeni seljaci, za mnogo veće svote, nego što su ih faktično na zajam primili. Zaduži li se seljak što za robu, što u gotovom svega 20—30 for. to je onda sigurno, da će ga u nevolji židov navesti i upravo primorati, da potpiše mjenicu od 50—100 for. — Uz trgovinu otvori židovi i krčmu, u kojoj toči takvo piće, koje nije drugo, no pravi otrov, što je jasno priznao na sjeničackoj raspravi židov Frölich, rekavši, da njegová rakija s: stoji od čiste vode i prostog pirita. Između mnogih ostalih rana na našem narodnom tijelu, seosko židovstvo spada među najopasnije, pak zato upozorujemo i molimo svećenike i učitelje, da narod odvraćaju od tih parasita, a mladjem našem trgovačkomu nastaju proporučujemo, da ne otvara trgovine samo po gradovima, nego neka podje i u sela, gdje će moći takodjer pristojno zaslužvati, a pored toga moći će pošteno i narodu poslužiti već tim, što će ga često moći spasiti iz lihvarskih židovskih ruku.

Narodno gospodarstvo Naše najpreče gospodarske potrebe

Odkako je prije 50 godina seljak naš prestao da bude pukim orudjem produkcije te postao sam producentom i slobodnim gospodarom svoje proizvodnje promjeniše se u nas sasvim gospodarske prilike. Razvojem komunikacije stupišo u saobraćaj sa čitavim svijetom. Napredniji poljodjelci i plodniji krajevi stadoše da konkuršu sa našim slobodi i samostalnom gospodarstvu još nenaviknutim seljakom.

Ako je prije godina izdala, on je mogao u svakom slučaju da računa na svoga gospodara, sada je to prestalo, Prije je sve svoje potrebe sam namirivao kod kuće — tako hranu — odjelo — rasvjetu. Primitivno gospodarstvo nije iziskivalo gotovo nikakvih investicija. Odjeljen od svijeta nije poznavao njegovih velikih potreba; ova ga je odjeljenost istina lišila mnogih blagodati naprednog gospodarstva, ali ga je ujedno i sačuvala od kojekakih gospodarskih neprijatelja. Nije on znao za svinjsku pošast filokseru itd. Proizvođači u zadrugi sve, što mu je trebalo za život zadovoljavajući svim svojim dužnostima u naravi, — bilo plodinama bilo radom nije on ni znao da cijeni novac, a nije ga baš u tolikoj mjeri ni trebao.

Nu potrebe narastoše a razvrgnućem zadruga nestalo je i one divne razdiobe rada, te po tom i mogućnosti, da sam namiri, i stare svoje potrebe. Trebalo se je uteći mijenjanju — trebalo se je sve više uteći novcu. Nu eto nevolje. Sredstva se gospodarske produkcije umanjše cjepkanjem radnih sila i zemljišta, — a povrh toga pala je i cijena toj produkciji rad prevelike konkurencije tuđjih naprednijih gospodara i tuđjih plodnijih zemalja, koje nam se razvojem komunikacija u velike približiše. K svemu tomu dodjoše još i razni otkupi i gornice, te imi javni tereti, a sve to u novcu, a napokon kuga, nerodice, filoksera itd.

Sada je seljak morao više proizvoditi nego što je baš trebao u kući — da se domogne novaca dok se u drugu ruku porastom žiteljstva cjepkanjem radnih sila i zemljišta i fundus instructu sa umaljše sredstva za tu produkciju, a izvanjskom konkurencijom umanji se još i vrijednost te već umanjene produkcije.

Napredak u gospodarstvu samom nije bio ni u kakom razmjeru s umaljenjem produkcije i sa padanjem njezine vrijednosti.

Kad razvrgnućem zadruga taj proces cijepanja i umanjivanja ne samo nije pre-

stao, već se nesretnim seljačkim zakonskim nasljednim pravom svedjer nastavljao — zar je čudo, da je seljak u takim prilikama pozisao za svakom prilikom, ne bi li kako namirio svoj gospodarski deficit.

Novac — sada uz rad najvažnije gospodarsko sredstvo — služio je redovno samo za pokrivanje deficita, a ne za gospodarske investicije, koje postaju sve nužnije. U ovakim prilikama nije ni čudo, da skupi zajmovi, što ih je seljak uzimao, ne postigoše svrhe — da ga gospodarski ojačaju, već samo odgajahu katastrofu, koja bi se pojačanom energijom i još većim sredstvom možda bila dala ukloniti. Ta dovojnjo je poznato, da kapital upotrebljavan za pokrivanje deficita ne nosi kamata, dok je seljak svojim zajmodavcima morao da plaća masne kamate.

Ne ću da govorim ovdje napose o tom kako je mnogi slabić došavši na lak način do veće svote novaca, i neiskusani i ne-naučeni na novac — nasleđi na budućnost — i onu svotu, ko mu je preostala za investicije nerazumno profučkao. Ne zovem ovakog čovjeka naravno lakoumnim rasipnikom, jer mi se čini da je tu više neuskustva i nezrelosti, nego bih ga radije pripisodobio sa nebržnim djetetom, koje je došavši do novaca iste nerazumno pro-ranjalo.

Uvažimo li dalje, da zajmodavcima često i nije bilo do toga, da nesretniku zaista pomognu, jer onda barem ne bi bili lihvarili — već da im je bilo u prvom redu do vlastitih probitaka — a mnogom privatnom lihvaru činio se je ovaki osiromašeni seljak još i zgodnijim objektom za sistematsko sisanje i izrabljivanje — još ćemo se manje čuditi što je ovo uzajmljivanje našeg seljaka dovelo na rub propasti.

Sjetimo li se nadalje da se je novac većinom posudjivao na mjenice, a da su ove već svojim kratkim četvrtgodišnjim rokovima, i tim, što se ne obaziru na vrijeme, kad seljak može da plati, skroz i skroz nepraktične za seljačke potrebe.

Mjenice su zgodne za trgovca koji može brzo da prometne svoju robu i tako i za kratko vrijeme vrati i glavnicu i kamate, ali one nisu za poljodjelca, koji često treba godine, da izbije kamate iz uložnih investicija. Od jedine hipotekarne banke što je imamo, isključen je mali posjednik sasvim, te ona ne daje zajmove ispod 500 for.

Ako i jest mjenica posebna vrst osobne vjeresije, naši novčani zavodi bez razlike daju na mjenicu samo onomu, koji posjeduje nekretnina ili ako mu žiranti imaju take nekretnine. — Mjeničnim je dakle dugovima kao i svim ostalim, što ih naši novčani zavodi davaju, temeljem posjedovanje realiteta.

Na poštenje, radinost i štedljivost individua vrlo se malo pazi kod ovakih spekulativnih zavoda, a bilo bito i vrlo teško, jer su ovi zavodi vrlo razgranjeni, te ovaka evidencija vrlo teška ako ne i nemoguća.

Danas kad i najprimitivniji seljak nužno treba novaca, da ih investira u svoj posjed i da se obrani od filoksera, peronosperae, sumporne plesni, krvave uši itd., danas, kad je imućniji nezgodnim upotrebljavanjem zajmova, koji ne odgovaraju svojoj zadaći, sav prezadužen, a siromašni seljak kraj nezatnog posjeda i tako ne može doći do novaca — lišen je i jedan i drugi glavnoj i prvog uvjeta za racionalno gospodarstvo lišen je — novaca. Žalosna je istina, da ćeš sve češće naići na seljaka koji nema ni jednoga blaščeta u staji kao i na take, koji već o božiću kupuju kukuruz i žita. Žalosna je istina da ima seljaka, koji za 18—20—30 novčića po čitav dan rade — baš kao njegda, kada je novac dva i tri puta više vrijedio. Žalosna je istina, da sve češće ovrhe radi javnih i privatnih tražbina danomice povećavaju seljački proletarijat, a da gotovo nema tvornica, gdje bi ovaki beskućnici bar kaku taku zaradu naći mogli. Žalosna je napokon istina, da su i imućniji seljaci posvema podvrgnuti raznim slučajnostima — nerodici, nepogodam — te se ni oni često ne mogu. da obrane od gladi.

Kako dakle da namakneš seljaku novaca, a da ih on investira; kako da što više njegov kredit digneš i kako da omogućiš i siromašnom ali poštenom radiši, da dodje do novaca i kako da osjiguraš imućnijega od raznih eventualnosti, kako da nadomjestiš barem nekako stare zadruge, kako da postigneš, da do vjeresije dodju samo oni, koji će se njome zaista i na svoju korist poslužiti, a neće, kako to danas redovno biva, sve dublje i moralno i materijalno propadati?

Kratak ali jasan odgovor na sva ova pitanja glasi: Osnivaj zemljoradničke zadruge!

(Nastavitće se.)

Prestavke i vapaji na gospodarskom polju

Svi bez razlike osjećamo veliku pogibao, kojom nam prijete nova mađžarska zakonska osnova o kreditnim zadrugama. I našim osjećajima bojazni i straha dali smo izraza tako, kako smo umjeli, kako smo se od prije naučili. Domišljali smo se razlozima, koji su mađžarsku vladu nagnali na taj korak, i zaključili smo: šovinističke tendencije. Pogadjali smo posljedice, koje mogu otuda nastati po nas Srbe i Hrvate, po cio naš narodni život, i kazali smo: ubitačne. Prolistajte sva naša glasila, koja su o tom progovorila, pa ćete se uvjeriti o istini. A u privatnim našim društvima iznose se iste misli, samo u jačim izrazima. No, izgleda po svemu, da će na tom i ostati. Izgleda, da smo mi Srbi i Hrvati zadovoljni, što smo zlo konstatovali. Čini nam se, da se dalje od toga ne misli ići, da smo pali u potpunu resignaciju, da ne osjećamo, ni volje, ni snage, da se djelima odupremo opasnosti, koja prijete našoj gospodarskoj, a prema tome i narodnoj samostalnosti. Pokazali smo, da znamo govoriti, ali ne pokazujemo, da umijemo raditi. Pokazali smo, da se znamo tužiti, ali ne pokazujemo, da se umijemo braniti.

I savez srpskih zemljoradničkih zadruga kazao je svoju riječ o ovoj zakonskoj osnovi. Uputio je u povodutoga prestavku na ugarskoga ministra-predsjednika. Ta prestavka, po samoj sadržini, izgleda kao prava gospodarska rasprava, u kojoj se pokazuju nedostaci mađžarske zakonske osnove. Dokazuje da je predložena osnova u protivnosti s postojećim i naukom i praksom utvrdjenim sistemima, koji su se jedini pokazali kao korisni za razvoj seljačkih kreditnih odnošaja. Ističe sistem Rajf-ajzenov, koji počiva na načelu samopomoći, kao jedini put, kojim se može podići naš zemljoradnik. No savezu srp. zemlj. zadruga moralo bi biti jasno, da ugarski ministar vrlo dobro zna, za što je predložio dotičnu osnovu, a da mu je bilo stalo do čije pouke, sazvaio bi anketu razumnih gospodara. Morali bi kazati, da je savez vrlo naivan, ako misli, da će Mađjari odustati od svoje namisli zbog jedne prestavke. Za njih je mjerodavna u pogledu nas politička strana same osnove, ostalo ih se vrlo malo tiče. I savez je sam mogao znati, da se ugarski ministar na njegovu prestavku neće ni obazreti.

U ostalom Mađjari vrlo dobro znadu, jer u tom imaju golemoga iskustva, da mi Srbi i Hrvati na njihove izazive uvijek i redovno odgovaramo prestavkama i remonstracijama, pa ih neće ni ovaj korak u čudo baciti. No za to će ovu prestavku stići ista sudbina kao i sve dosadašnje, kojima smo u raznim prilikama „uznemirivali veliku gospodu“.

Po svemu što smo iz spomenute prestavke saznali izlazi, da je savez srp. zem. zadruga nezadovoljan radi gospodarskih nedostataka mađž. osnove. Prestavka ništa drugo i ne kaže. A iz toga bi mogli zaključiti, da bi savez bio zadovoljan s tom osnovom u tom slučaju, kad bi ona odgovarala pogledima i načelima, koje na gospodarskom polju savez zastupa. No mi toga nećemo namjerno izvoditi, jer držimo, da je savez hotimice izbjegavao političku

stranu same osnove kao stvar, koja se njega direktno ne tiče.

Ne bi bilo ni od kake štete, da je ova prestavka izostala. Na nju valjda niko neće ni odgovoriti, a u svakom slučaju ostaće bez uspjeha. U ostalom nije dostojno nas, da moljakamo. Morali bi već jednom ostaviti take puteve, koji nikuda ne vode nego nas samo pred svijetom pokazuju u smiješnoj slici. Morali bi već jedanput uvidjeti, da zrio narod ne jadikuje, ne moljaka, nego razvija pozitivan rad i tako najdostojnije i najuspješnije odbija tuđinske agresije. Mi smo od saveza nešto drugo očekivali. Pokazao je i volje i spremne i uvidjivosti; te je bio razvio živ rad oko osnivanja zemljoradničkih zadruga. Na tom polju mogao se je pohvaliti sa realnim uspjesima. U to je nadošla mađžarska zakonska osnova. Savez je u toj osnovi svakako ugledao ozbiljnu opasnost po naš samostalni gospodarski razvoj. Došao je na misao, da mu je nemoguće pored take konkurencije, a s ono malo sredstava, što mu stoje na dispoziciji, uspješno nastaviti započeti rad u smislu narodno-gospodarskog preporoda. Pa kada stvari tako stoje bila mu je prva dužnost, da razmišlja o načinu, kako bi se na osnovu pozitivnog rada otklonile ubitačne po nas posljedice spomenute osnove. U prvom redu jasno je kao sunce, a to izlazi iz našeg podredjenog političkog položaja, da mi nijesmo kadri zapriječiti, da ta osnova ne postane i zakon. S druge strane bilo bi naivno i misliti, da se na take udarce uspješno dostojno odgovara s dugačkim i učenim prestavkama, ili poniznim molbenicama. Preostaje samo jedan put, gdje se doduše traži požrtvornosti i prekaljenoga patriotizma, ali koji tim sigurnije vodi do željenog cilja. A taj je put trebao izabrati saveza s njim zajedno i cijelo naše patriotsko društvo.

Ako se već mislilo na prestavke, mogla se i prestavka uputiti, ali ju je trebalo adresirati — narodu. U toj se prestavci moralo: 1.) prikazati i rasvijetliti mađž. zakonsku osnovu, 2.) upozoriti narod na ubitačne posljedice te osnove po njegovu budućnost u pravcu slobode i samostalnosti. Uporedo s tim trebalo je razmišljati o tome, kako bi se skupio iz naše sredine dovoljni novčani kapital, koji bi služio isključivo zemljoradničkom kreditu. Kad bi se sastavio taki domaći kapital, koji bi mogao uz iste procenete, koje predviđa i mađž. osnova, opskrbiti kreditom naše zemljoradničke zadruge srpske ili hrvatske, odgovorilo bi se konkretno tuđinskom izazivu. Mađžarska zak. osnova postala bi tako u pogledu nas sasvim iluzorna. No nama će odgovoriti, da u nas nema toliko novca, da se može tako poduzeće zasnovati. A mi ćemo se usloboditi, pa ćemo već unaprijed ovako odgovoriti. Narod naš obiju imena osnovao je lijep broj spekulativnih novčanih zavoda, koji svojim članovima donose veliku i masnu dividendu. Valjda se ne bi oglušio ni takovu pozivu, koji smjera za tijem, da se zasnuje patriotsko narodno poduzeće, kome bi bio zadatak, da odbije od naših glava udarac, koji nam prijete pogibijom, da suzbije u zametku težnju, koja hoće da za svoje ciljeve zadobije i jezgru naše narodne snage, naše seljaštvo. Pa zar ne bi mogli i novčani naši zavodi potpomoći u tom poslu privatnu inicijativu? Jer u protivnom slučaju ne bi se za sigurno dokazalo, da u nas nema novca, ali bi bilo nesumnjivo, da u nas nema patriotizma. Patriotizam na riječi samo je drsko licumjerstvo, ako ga ne prati patriotizam na djelu.

I njemačka vlada odredila je 100 mil. maraka u tu svrhu, da se naseljuju Nijemci u poljske krajeve. Zalostan primjer, ali dobra analogija. No Poljaci nijesu ostali skrštenijeh ruku, a nijesu ni punili ministarske kancelarije svojim tužbama i jadikovkama. Na nasilje njemačko odgovarala je živa ljubav prema narodu, koja ne poznaje uzmicanja i prepasti, nego se očituje teškim žrtvama. Oni su djelima dokazali, da ljube svoju narodnost, da ju nijesu voljni do zadnjeg časa napustiti. Budimo i mi na djelu junaci.

No nije tako samo u Hrvatskoj. I u Dalmaciji možemo zabilježiti vapaje na gospodarskom polju. Sjećae se naši čitaoci, kako smo radosno pozdravili gospodarski sastanak, koji je bio zakazan u Splitu. Nadali smo se, da će se jedanput pokazati na djelu privatna inicijativa, jer smo mislili, da je već svakom ozbiljnom patrioti jasno, kako vlada ne pokazuje ni želje ni volje, da zadovolji raznovrsne potrebe naroda. Nadali smo se, da će se narodni ljudi pouzdati u svoju sopstvenu snagu, te učiniti sve, što se od privatne inicijative može očekivati. No tu smo se prevaramo. Na sastanku je izgledalo drugačija, a u svakoj tački rezolucije ističu se karakteristični stavci „Sastanak vapi neka se pobrine vlada (ili dotični činbenici)“. Bićemo radosni, kad budemo mogli zabilježiti, da smo se mi Srbi i Hrvati počeli već jednom sami za sebe brinuti.

Kako se vidi, end nas se na gospodarskom polju sumpavapi. Voilà tout.

Društveni život Društveni odnosi našega sveučil. ʒaštva.

Sveučilišna je omladina kao vavda tako i u posljednjim godinama bila живи одраз свих политичких флукуација, које су пролазиле интелекцијом хрватском и српском. Она је то у већој мјери још и данас. Нагласујемо особито: политичких, јер наш јавни живот није на жалост њезиним осјећајима и мислима подавао никакве грађе до политичке. Све страсти, које су нашим политичким животом кретале, и сва љубав, која се исказивала појединцима, све је то у младежи налазило тако жива одзива, да се је раздијелила у толико „странака“, колико их је познавала наша политичка јавност, и у њој распалила све страсти, које су харале наше политичке странке. Млада је генерација била млада само по доби и знању, по политичким идејама и идеалима поводила се напосто за старима. Већ је сигурно и оним политичарима, било које странке, који су већ и сами осјећали многе недостатке у страначким пословима, морала бити неприлична она безгранична преданост, што ју је оmladina износила пред своје узоре. Оне, који су са вишега стајалишта посматрали развој наших страначких односа и вриједност појединих страначких програма, сигурно је забрињивала та некритичност младих људи, који су ипак звани, да странку, којој се приброје, не помножају само бројем, него и ојачају новим мислима, новим елементима душевним. Према старима они би морали показивати напредак, развој онако, како у здравом свјетском развоју представља млађа генерација према старијој неки напредак.

Растворни утицај страначки извео је у свеучилишној омладини исте посљедице, као и у свем народу, којег се дотакао. Слијена страст, која је обузимала вође, прелазила је и на војнике, а војницима странке вавда су се радо признавали „свјеснији“ свеобични грађани, док су неки вољели даорју и „дервиши“. Кад помислимо, каки су били мотиви страначким борбама, у којима је свом душом судјеловала и оmladina, кад помислимо на сав онај ниски душевни и морални капитал, који се у ту борбу уносио а младеж га прихваћала, онда ће нам бити јасно, како је била попречна исиха свеучил. ʒaштva. Спорови српских и хрватских опорбених странака спадају са стране мисаоне и етичне међу најерамотније појаве нашега јавнога живота; у њима као да се сабрало све, што ружна може изнијети полупросвијешен свијет, кому је „просвјета“ отела једноставну бистрину мисли и здраву простоту осјећаја. Ти спорови означују у нашем развоју добу декаденце духа и поштења, која ће остати тамна страна наше нововеке повјеснице, а врло рђави аргумент за чистоћу оних идеала, за које се радило.

Кад је оmladina ту борбу прихватила па се идентификовала са читавим тим начином борбе, пала је на њу одговорност тим више, што је по своме положају и по свом звању била особито позвана, да буде вавда носилаца високе мисли и узорнога моралнога осјећаја.

Оmladinу је једнако као и остали свијет захватио фанатизам страначки, а то већ значи друштвени рат. И доиста је тај фанатизам уништио у свеучил. омладини сваки осјећај заједнице, сваку свијест о посебној друштвеној скућини и створио „странке“ или боље дијелове полит. странака, који су вршили најлакши посао у страници: грдили противну странку.

Нема сумње, све те појаве, што смо их дослије споменули и та некритичност у примању пол. идеја и нелична преданост паче „дервиши“ према пол. вођама, и фанатичка стра., која их је растављала, све су то посљедице једнога узрока: недостатка ошће наобразбе, а политичке напосе.

Не може се и не смије свеучил. омладини бранити, да се бави политиком, али је по њу само срамотно, ако она једнако политизира као сваки ненаображени следбеник странке.

Политички рад свеучил. омладине мора се темељити на многим погодбама, које га чине посебним и особитим по његову значају. У првом реду треба да оmladina гледа на политички рад као на науку. Ниско је дакле становиште политичко, у којем је темељна мисао — ова или она политичка особа, или које покрене осјећај симпатије или антипатије. Прије свега треба политику схватити као науку о историјском развоју народном и о смислу тога развоја, затим као науку о садашњем и о положају народном, и садашњој народној снази и напоскон као науку о народним циљевима у будућности, који се морају изводити из смисла прошлости и тежња садашњости. Док је политика наука, зnanost, може ли у њој бити фанатизма, некритичности и слијепог обожавања? Смију ли они, који су позвани на највише науке, у ошће бити фанатици, и слијепи обожаваатељи политичких идола?

Политика ʒaштva и по томе добија свој посебни значај, што је она приправни стадиј за политички рад. Политичка начела ту се тек стварају и кристализују тако, да је у том приправном стадију, у којем идеје младеначки жаром ничу, разумљива свака борба, што ју изазивље противност мисли, али само борба мисли, духа, али никада борба фанатичких фраза, или паче јакних грла и јуначких десница. Јасно је, да у тој борби политичких идеја т. ј. идеја о народном животу, може бити живахности и жетине, али докле год буде у њој судјеловала и савјест појединаца, тражит ће да коначно побиједи увјерење, па макар и противничко. За савјеснога је патриоту добро све, што по његову увјерењу народу користи без обзира, да ли се се то родило у глави противничкој или није.

На основу тих двију карактеристика политичкога рада омладинскога добија понајвећу важност још и трећа, која излази из положаја сваке оmladine у сваком народу. Политичким радом, за који се спрема, узет ће једном оmladina у насљеђе водство јавних посала, које су данас у рукама њезиних отаца. Може ли се ико прихватити тих задатака, а да није са свим својим увјерењем на чисту, да је свака мисао, коју ће изрећи, и сваки чин, који ће починити по народ користан па да је према његовим потребама? Преузимањем јавних посала дубоко се оптерећује савјест појединаца, и њој мора одговарати свако сам или прије или послјје. Смије ли се у тако замашним стварима допустити неограничено повјерење у ауторитете, који не ће бити одговорни за мисли и чине оних, који им слијепо вјерују? А јер ће баш чланове свеучил. омладине највише допасти водства посала народних, потпуно је и етичке стране разумљив један за-

хтјев сваке напредне омладине, за хтјев слободу и неопходности у мишљењу.

Не каже се тиме, да омладина мора заштити све мисли старијих, јер би то била негативна слобода мисли. Она се с мислима старијих може састајати, па ће то и бити у редовном развоју, гдје нема скокова и јазова у мишљењу. Свакако та истовјетност мора потјецати једнако из критичнога просеђивања и самосталнога увјерења младих, као што јој је други увјерљивање, увјерење старих. Ну значи само застој у развоју народном, кад омладина прима само идеје својих отаца, а не употпуњује их нити исправља. Такво је примање en bloc и немогуће уз омладину, која самостално крај нових одношаја и потреба народних, које се непрестано развијају. Потреба народнога развоја тражи, да омладина унесе нових мисли у народни живот, који је већ радио нове захтјеве.

У таквом политичком раду омладина се свеучилишна показује као једна самостална цјелина, по својим посебним задацима и по свом посебном положају, који од ње тражи, да се политиком бави, јер ће на њу бити доскора пренесен јавни живот, а опет јој брани ступити у активну политичку борбу, за коју још није спремна. У тој може бити много противности, и много борбе, али заједница задатака, који припадају само свеуч. омлади, приказује се јачом од тих противности. Та заједница ствара и у друштвеном погледу одношаје достојне будућих народних радника. Обављеност у спремању и заједничка тежња за усавршењем политичке као једнога дјела опће људске наобразбе поставља у друштвени саобраћај омладински отвореност и јаког значаја, међусобно поштивање и сношљивост према противним напорима.

За наше прилике има то још и посебну корист. Уза све то, што је сва омладина незадовољна са приликама, у којима стоји наш народ, она се већ од постанка свеучилишта тим приликама слијено покорава. То се може тумачити уз остале и тим разлогом, што је страначки бијес расуо таково неповјерење и мржњу у младежи, да се она са свеучилишта растајала и прелазила у јавни живот без икаквих веза, које би је и у јавном животу чиниле једном компактном цјелином, свјесном бар о заједничким негативним циљевима. Кад би било бар таквих веза на свеучилишту, било би их у животу, а у нашем животу то би значило врло много. Свакако би до брза могле претати наше тужаљке о политичкој неслободи чиновничкој.

Друштвена рана, од које болује свеуч. омладина која је одраз страначких наших зала, донијела је нама Хрватима и Србима толико невоље, да би било већ последње доба, да свеучил. омладина схвати свој положај, како треба, па да настоји измијечити ране, које су постале већ и ране народне.

Prosvjeta

V. Novak: „*Što je krivo?*“ Izdala Matica Hrvatska 1898. Među ovogodišnjim beletrističkim radovima, što ih je izdala Matica Hrvatska, nedvojbeno zaslužuje gore ispisanu pripovijest najviše pažnje, jer vrsnoćom svojom nadvisuje znatno ostala izdanja Matičina. V. Novak obradio je ovom pripovjetkom onaj isti sužet, koji je sa malo romanticizma prije deset godina iznio u svom Pavlu Šegoti. U te dvije svoje pripovijesti naslikao nam je Novak onaj dio našeg društva, iz koga se rekrutira buduća inteligencija-uzdanica narodna (kako čest o mladini zovu). Nisu svjetli vidici, koje nam otvara Novak u svojim pripovijestima, ali priznati moramo, da realnosti odgovaraju potpuno. Zalost je upravo pogledati našu akademsku omladinu po svijem universitetama, kako u prvom redu ne vrši svojih dužnosti, kako u bezidejnosti i neradu provodi vrijeme i kako svršivši „nauke“ streberskom puzavošću pod noge baca i

gazi sve, što bi moglo smetati karijeri, koja se kod nas na najproblematičnije načine stiže. A je li kako čudo, što ovakovi streberi kod nas niču kao gljive tako, da u našem javnom životu danas možemo govoriti o posebnoj tipasu, što ga čini mnoštvo niskih puzavaca prema gore, a bezobzirnih silnika prema dolje? Pogledajmo dobar dio omladine, zagledajmo im u onaj uski horizonat znanja, ogradjenog samo skriptama, pak nam neće biti čudno što se kasnije razvijaju u obične parasite i podlace, koji ne mogući se u životnoj gazi i značajem posizu za gadnom servilnošću i odurnom podlošću, a sve za volju masnijih mjesta, koja im postaju jedini ideal u čitavom njihovom duševnom životu. — Takav jedan tip iznio nam je Novak u ovoj svojoj pripovijesti u osobi Pavla Živovića, svršenog pravника, bez ispita stara trideset i četiri godine. On ima sirotu majku udovicu i jednu sestru, a on je imućan, pošto je neki ujak ostavio jednokatnu kuću i pet tisuća gotovih novca. Kao djak na učilištu nije ništa učio, nego polako a to vrijeme potrošio gotov kapital, a sada je već naučio da proda i kuću, ma da ju je obećao sestri dati kao miraz, kad se uda za njegova prijatelja Kazimira, koji ljubi njegovu sestru, ali je ne može kao častnik uzeti, dok ona ne smogne bar jedan dio kaucije. Živović se bori što da učini, no konačno se odluči za prodaju, jer njemu u treba novaca, a to je neoborivi razlog za njega, da kuću proda. On uvidja svu ništavost svoju, on zna, da svakim danom sve dublje pada, ali u njega nema moralne snage da se otme neradu i nemaru, da se odrede stalne partije karata i ostalih ugodnosti, na koje je u Zagrebu navikao, a koje ga spriječavaju, da vrši svoje prve dužnosti.

On postaje indolentan prema svemu, za čim se nekad u mladom zanosu oduševljavao. Za njega je narod, sloboda, jedinstvo sve samo fraza, kojom se drugi služe da se samo istaknu. Ideala i težnja u višem smislu on ne poznaje, za njega je ultima ratio svakog rada samo njegov — ja. Kada je skoro sav novac potrošio, on stupa kao činovnik nižeg reda kod financijskog ravnateljstva, ali stiže brzo povjerenje svojih predpostavljenih, te ga u važnom poslu šalju u njegov kraj, da tamo utjera od kukavnog naroda porez. Na narod navalila glad, ali država traži svoje, a Pavao Živović nemilosrdno utjeruje. Ne pomažu molbe ni njegove majke, ni plač sirotinje; on hoće da se pred svojim predpostavljenima iskaže, njemu se hoće sjajna karijera, i za volju toj karijeri on uništava čitave porodice bez milosrdja. Za volju toj karijeri on uvlači svoju staru majku u kaznenu raspravu kao svjedokinju, protiv jadnih seljaka, koje je i ona htjela da zaštiti, a kad joj sudac predoči prijavu njenog sina, ona se sruši od kapi na — sreću, a njen sin Pavao Živović prima poslije čestitanje na — vanrednom promaknuću. Realnom plastikom iznio nam je Novak u ovoj svojoj pripovijesti pojedine momente, koji osvjetljavaju karakter glavnog junaka, a upravo krasno istaknut je ko trasi između nepokvarene i nepomućene materinske ljubavi i hladnog, proračunastog streberskog osjećanja i rada u Pavla Živovića. Mjestimice dalo bi se sa tehničke strane koja neznatnost zamjeriti, ali se sve gubi prema znatnoj vrijednosti cjeline.

Umjetnost

Sa izložbe slika V. V. Vereščagina

Piše J. K r a j a č i ć
(Nastavak.)

Prva slika u Napoleonovom ciklusu (br. 1.) predstavlja nam Napoleona, koji ledjima prema nama okrenut, motri sa male uzvisine Moskvu, koja mu se pružila pod nogama. Vojska ga odasvud pozdravlja, a u zatku stoje dva viša časnika. Slika je vanredno originalna, jer nam cijeli ensemble sakriva prava pravcata jutarnja magla, u

kojoj se jasno razabiru slojevi tako, da je na desnu stranu (od gledaoca) gušća a prema lijevom kraju sve rjeđa. Sunce je sakriveno, tek čini se kao da jedna jedina zraka jedva probija maglu i opsijeva onaj bezbroj kuća i tornjića, što predstavlja Moskvu. Vidi se onaj mrtvi bljesak svijetlog oružja — a ma baš kao kroz maglu, koja je kao i dim jedan od specijaliteta Vereščagina kista. Napoleon je doduše od nas otkrenut, ali je tako majstorski ocrtan, da mu iz same poziture možemo čitati nezadovoljstvo, koje ga je nad ovim dosadanjim uspjehom — neuspjehom obuzelo, a na prvi pogled prepoznat ćemo osad u naprijed njegov mali trbušasti stas, premda ga sad u magli gledamo. Spomena je vriedan i onaj sumorni, bijeli sjaj Napoleonovih cipela u ovoj maglenoj rasvjeti, za koju nam se čini, kao da obuzimlje sve veće dimenzije, i kao da se iz same slike širi prema nama.

Druga je slika (br. 2.) Uspenski katedrala u Moskvi, koju je Napoleon pretvorio u konjušnicu. Tu je Vereščagin u svom elementu: mjesto gdje se Bogu moli pretvoreno u staju; mjesto pojanja ozvanja polutamnim prostorom toptanje kopita; mjesto riječi božje čuje se kletva, a sve je to posljedica — rata. Ali sad na samu sliku. Kad sam došao pred sliku vidio sam množinu svijetlih zlatnih i srebrnih predmeta — ukrasa, gdje se ljeskaju u onoj tajinstvenoj polutami, vidio sam sprijeda jednog konja i ništa više. Skoro sam bio razočaran; ali da, ja pogledam bolje i vidjeh veličanstveni hram sa bogatim i teškim zlatnim ukrasom po stijenama, sa dragocijenim srebrnim svjetiljkama, vidjeh čitav niz konja kako su se glavnim brodom katedrale poredali, vidjeh desno u kutu kako se tri vojnika kartaju, malo niže gdje su trojica zabavljeni skidanjem zlatnih uresa, a lijevo naslonjen je jedan vojnik, koji bezbrižno puši, vidjeh onu božanstvenu tamnomodru rasvjetu glavnog broda, sa onim toli naravskim odsjevom danjeg svjetla, koje kroz dva dugoljasta prozora ulazi u hram, a odsijeva se na dvim teškim lusterima, što vise sa stropa. Kako sam dalje motrio razabrah pače kroz ovu polutamu nejasne obrise svetačkih slika na stijenama. I sad tek shvatih onu tajnu Vereščagina kista, koja se inkorporirala u ovoj slici: ona tamno-modra polutama što vlada ovim prostorjem toli je naravna, da čovjek treba da svoje oko upravo akomodira na taj ton, ako hoće da razabire predmete, koji se u crkvi nalaze, baš tako kao kad za sunčanog dana udjemo u tamnu crkvu pa isprva ništa ne razabiremo, samo s tom razlikom, što je ova Vereščagina polutama tako plemenita i krasna, da će mi za uvijek ostati u uspomeni. A perspektiva je upravo divna.

Dolazimo do treće slike (br. 3.) na kojoj se kao i na prvoj, kao središte radnje ističe ona mala trbušasta pojava — Napoleon. — Moskva je počela gorjeti. Sve veće i veće, sve užasnije biva ono strašno plamenom more, i već se hvata vanjskih zidova Kremla, u kojem je Napoleonov stan. A on? On je izišao na vanjske zidine i mora na svoj užas gledati, kako mu ta, toli silno željkovana Moskva postaje plijenom jačeg neprijatelja — požara. S njime su izašli zajedno na zidine i drugi maršali. Da gledaju? Da zdvajaju? Poslije podne je. (bar tako sudim, gledajući sliku br. 7. koja nedvojbeno predstavlja požar u jutro.) Atmosfera je od vatre topla, sparna. Mjesto svježeg zraka udišu ti grudi dim i pepeo. Rasvijetljen od vatre crta zid svoju nejasnu sjenu po pločniku, po kojem stupa nestrpeljiva noga Napoleonova. A on gleda, gleda; u nutrnjosti mu sve kuha, bijesni; al on — veliki Napoleon — hoće da se prikaže miran, i tek su mu se usne neznatno oduljile, a ruku je stavio pod bijeli kaput; al za oči ga grize dim, a na čelo izašle mu kapljice vrućeg znoja. Odmah iza njega je jedan, a u zatku cijela skupina generala i maršala; i oni gledaju, pače boje se vatre, ali drukčije nego Napoleon, jer ovaj vidi u sebi personificiranu moć Evrope, Francuske, carstva i slave, a oni su tek tra-

banti, koji od njega, velikog cara dobivaju svoju svjetlost i moć — Na ovoj slici je Vereščagin, baš onako po vereščaginski prikazao dim. Gledaš li ga iz daleka, to vidiš cijelu sliku kao kroz modrušastu koprenu, a što ideš bliže, to ti oko sve jače prodire u tu atmosferu, a kad dodješ posve blizu na nekojim mjestima već i ne vidiš dima, tako ti se oko na nj priučilo, a na nekojima vidiš opet intenzivnije, jer se tu dim kao sitan oblacić sakupio. A plamen kao plamen; i ona crvenkasta rasvjeta, koja prodire kroz modruljasti dim, i u kojoj se tako lijepo crvenkastim svjetlom odsijevaju Napoleonove čizme, čini ti se posve naravna. Tek jedan prigovor čini mi se, kao da bi mogao iznijeti; prigovor doduše ostaje prigovor, ali neka nitko ne misli, da je to možda u nebo vapijuća pogriješka. Podnipošto. Ja se tek usudjujem primijetiti, da mi se čini, e su oni generali otrag Napoleona preveć živom bojom radjeni, osobito ona donja skupina, koja je i daleko od nas, a ipak se onako živo ističe; čini mi se kao da ti generali ne harmoniraju sa onim milieuom tmušne i zadušljive atmosfere, koja se tako krasno slaže sa nešto više mrtvim bojama Napoleonove pojave.

Još jedanput nam prikazuje Vereščagin vatru, ali ovaj put ništa drugo nego goli plamen (br. 4.) To je omanja slika, koja ima da nam prikaže onu strašnu veličajnost, koja je vladala, kada je 14.000 moskovskih kuća u groznoj harmoniji gorilo i svojim crvenim svjetlom osvjetljavalo mrku noć, kao silna baklja, koja je gorila u slavu još silnijeg Napoleona. Kroz intenzivno crveno svjetlo, pomiješano tek gdje gdje sa kojim jedva plavkastim tonom dima, razabiru se tek nejasne konture starodrevnih kupola moskovskih hramova.

Dalje (br. 5.) naz vodi Vereščagin pred „carska vrata“ u jednom samostanu u Kremlu. Vrata zaista zaslužuju ime carska, jer bliješte samim zlatom, koje je majstorski prikazano. A unutar vrata dao si je maršal Davoust, na onom mjestu, gdje je stajao oltar postaviti svoj krevet — i opet dakle Vereščaginski sujet za sliku, sujet onako a la Uspenski-katedrala. Na ovoj takodjer omanjoj slici prvi put se susrećemo sa jednom od osebnosti Vereščaginova kista, naime sa jednom živom zrakom sunčanog svjetla, koja liepo rasvjetljuje nutarnji dio, gdje je Davoustov krevet, dok vanjski dio vrata dobiva običnu danju rasvjetu s protivne strane odozgo.

Silni Napoleon, koji je dosad samo zapovijedao, kao da čuti, onako nejasno čuti, da se ima nešto dogoditi, ali ne zna što; tek poput more sjela mu na dušu teška slutnja. I on se ponizio; pisao je ruskome caru i ponudio mu mir, a sad očekuje (br. 6.) odgovor; čeka, čeka . . . Glavu je spustio više no obično, ruku i opet zataknuo pod kaput, i razmišlja; u glavnom mori ga nestrpljivost, ali on se i srđi, bar mislim, da to mogu zaključiti po usnama, koje je nešto oštrije i fino stisnuo, a kutovi usnica, kao da mu jedva vidljivo podrhtavaju; ali uza sve to taj profil je još uvijek profil čovjeka samosvjesna i dostojanstvena.

Dolazimo do slike (br. 7) koja se odlikuje lijepom perspektivom, a prikazuje nam povratak Napoleonov iz Petrovski-grada, kamo se je bio radi vatre sklonuo, u Kreml. Osobito zgodno nam se prikazuje onaj dugi niz od vatre na pola razorenih kuća, koji se gubi u ljubičasto sivoj jutarnjoj magli promiješanoj sa dimom, koji se i sad ispod ruševina izvija. Sve što su nam kuće bliže, to jasnije razabiremo tragove nedavnog požara, dok ne opazimo kako i sada još te bukti u jednoj ogromnoj ruševini na desno (od gledaoca), kako se vrh nje vije oblak crna dima pomiješan sa crvenim iskrama živoga plamena. Kroz te ruševine, koje imaju da prikazuju mjesto, gdje je još pred par dana bila krasna ulica dostojanstveno jaši i preko mrtvih tjelesa, i preko vrućeg kamena i preko gorućeg drvlja šarena Napoleonova straža. Konjanici i konji izradjeni su s obzirom na perspektivu vrlo lijepo. Jutro je to dosta rano; da jest tako to čutiš i vidiš,

čutiš po onom svježem jutarnjem zraku kojega je puna slika, a koji te tako ugodno dira među onim dimom; vidiš po onim živim nijansama svjetla, počamši od one crveno-ružične boje, koja se preljeva po fasadi prve kuće (na desno), pa do igre svjetla u zelenim tonovima (posve na lijevo.) (Nastavit će se.)

Pozorište

Hrvatsko zemaľsko kazalište.

2. Bersina „Cvijeta“ — Prvo питање, koje nam се мора наметнути, кад тамо или на позорници чујемо и видимо дјело којег нашега књижевника односно глaзбеника, јест питање, да ли је дјело сачињено у народном духу и да ли носи на себи она обиљежја, која су потребна, да се дјело узмогне назвати народним. Ставимо себи ово питање и сада, па промотримо понајприје либрето.

Нема сумње да ће одговор на горње питање по г. претисту бити повољнији поради тога, што је радњу узео из народнога живота, те нам приказао једну његову карактеристичну црту из приморских крајева. Друго је питање, како је он то учинио. Очигло се види, да је стојао под упливом Маскањеве опере, али није ни из далека достигао „Кавалеријинога“ либрета. Док овај потоњи управо својом драматском живахношћу много доприноси успјеху опере, то насупрот либрето „Cvijete“ поред све лијепе прилике, која се г. Ј. Берси надавала, болује управо на млитавости и лошој карактеризацији. Једино је некако окарактерисана Цвијета, према постоји велика разлика између ње и Сантуце и док нас судбина ове потоње узврсно приказивање може дубоко потрести, код Цвијете је то тешко могуће. Драго, који би заправо могао бити главно лице, тако је лоше и пасивно оцртан, да не може у нас побудити баш никаква чуствовања. Поп је лице без кости и меса. Велика је такођер погрјешка, што радња пребрзо тече и једва што се један призор стао развијати, већ престаје и наступа други. Слично је и у „Кавалерци“, али је тамо посве другачије изведено.

Гледе г. композитора биће одговори окренути. На прво се на име питање има одговорити нијечно, јер специјалнога народнога духа — извим доњекле у првом збору и у молитви Цвијетиној — нема готово ништа, те је глaзба по својим обиљежјима највише талијанска. Али г. В. Берса још је млад, те се може поправити и за то треба да промотримо друге његове способности. Ако дакле апстрахирамо народно становиште и ако се запитамо, како је либрето обрађен и колико је према тому г. композитор показао способности за даљни рад, то нам одговор мора бити прилично повољан, ако узмемо у обзир, да је дјело првијенац и да је г. Берса имао пред собом врло лош либрето. Без сумње је г. Берса показао ако и не велику домишлатост и оригиналност инвенције, а оно ипак знатну вјештину у инструментацији, цртању ситуације и бирању глaзбених ефеката, те у многим управо поправио мане либрета, умјесто да је либретиста њему осео олакшао. Најбоље му је успио двојев попа и Цвијете и онда финале.

Да је г. В. Берса имао другачији либрето, гдје би имао више прилике, да истакне своју неоспориву драматичку снагу, био би без сумње више учинио и створио дјело, које би посве другојачије дјеловало, него што је дјеловало овако.

Узевши све ово на ум можемо овако закључити: г. В. Берса има без сумње у себи увјета, да постане народним глaзбеником, само треба прво и прво, да помно проучи нашу природну народну глaзбу и онда да се побрине за боље текстове, који ће више одговарати његовим способностима. Ако задовољи овим увјетима, можемо му проричати будућност.

Пјевачи (г. Ашенбрeнер, гђица Матушевова, г. Камарота и гђица Гливарец) су из својих слабо захвалних улога учинили све, што се дало учинити.

Ljubljana 22. aprila 1898.

Slovensko gledališče v Ljubljani. (Nekoliko različiti misli.) — Drugega tega meseca smo srečno skončali letošnje sezono. Tiho, mirno in skromno so se zaprla vrata našega polovičnega Talijinega hrama. Na odru — kakor sem vam že poročal — zbilose je par slabih zastarelih nemških „vicev“, se namerjala „ubojstva grozna in velika“, s katerimi je hotela lepa puebelska vdova zadovoljiti medli obojivi duši svoji . . .

V zaprašenih alodni glavne rokopisov se je naš glasoviti, malokomu znani „Tambor v Puebli“. Hajd! ž njim na deske! In res! Zaključna predstava sezone je bila premiera (morda: repriza) omenjenega korada . . . Nu, slavno naše občine . . . gotovo še nima smisla za gledališče. Dajmo se malo povprašati kaj si misli občinstvo naše o gledišču, o pomenu njegovem in njegovi svrhi in nalogi . . .

„Gledišče je stalen cirkus, kjer se malo pristojnije kreče kot v potujočih umeteljno jahalnih in telovadnih družbah — cirkusih“.

„Gledišče zato obstoji, da se lepo zabavlja, smeje in — krotota . . . da se koketira bodisi iz lože v ložo, iz parterja na balkon iz galerijskih sedežev na pravo galerijo, in včasih celo iz pozornice vse te omenjene prostore . . . da se gleda noge, roke in prsa predstavljajočih oseb . . . in . . . da se komodno zeha in zeva . . .“

„Gledišče v našem mestu mora biti. Zakaj? Zato, da ne zaostajemo za drugimi mesti“.

„Gledišče . . .“

Šrbi me roka, pero bi se rado izpisalo, ali . . . imej s siromakom potrpljenje!

Luč prave prosvete še ni posijalo mej naše „spisbirgerje“. Ni se našel še „sin Adama“ (da citiram slav. ljubljanskega pesnika in off. kritika), ki bi vstal, da obrani umetnost pred propadanjem, da jo shrani vsaj na mali stopinji. Nikdo še ni tega učinil! Nikdo še ni v javnem listu slovenskem vstal in pokazal zablodelemu občinstvu prave poti. Nikdo! Zakaj, čemu bi se tudi trudil!? Vsej to ne donaša nikakih — novcev! Uredniki, kritiki in drugi merodavni faktori ljubljanski! Velika odgovornost leži na ledjih vaših! Kadar se bode vagalo in tehtalo grehe vaše, bode ta greh vse obvagal, kajti velik bo mej velikimi . . . največji izmej vseh! In še več. To-le ravno to-le občinstvo bode vas tožilo in dvignilo grozno viko in buko, hrušč in trušč na vas in na vaše glave, ker vi niste „pošasti znali razbiti glavo, ko je bila še v povoju“ . . . Ohraniti niste znali okus občinstva!

No, da pa ne bomo samo dolžili in tožili in javkali, preidimo v pozitivnost.

Predno bodemo na dalje govorili o našem gledišču, se povprašajmo: kaj pa je gledišče, kakšno nalogo ima in se malo porazgovorimo v obče o dramatski umetnosti.

A. Goršič.

(Dalje).

Univ. med.

Dr. Mihajlo Musulin

specialista za očne bolesti

ordinira dnevno od 2—4

sata poslie podne

u

Bregovitoj ulici kbr. 3. kat II.